

Kognitív jelentéstani vázlat az igekötős igéről*

Az alább olvasható tanulmány az igekötős ige mint jelentésszerkezet jelentéstani bemutatását végzi el kognitív nyelvészeti keretben. A bemutatás a prototipikus igekötős ige jelentéstani leírását vázolja alapbeállításban,¹ a LANGACKER-féle jelentésszerkezet és kompozitumszerkezet elméletével és módszertanával, illetve a FAUCONNIER által kidolgozott blending megvalósulásaként. (A későbbiek előtt itt hivatkozom RONALD W. LANGACKER és GILLES FAUCONNIER munkáira. Vö. LANGACKER, *Foundations of Cognitive Grammar. Volume I.* Stanford, California, 1987.; FAUCONNIER, *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language.* New York, Cambridge University Press, 1994. [1985.].) A kifejtés kiinduló alapja az a funkcionális kognitív elv, mely szerint a nyelvi egységek, kifejezések jelentése és a jelentésekből emergáló szerkezete is jelentéstani, ezen keresztül konceptuális és tapasztalati eredetű. Ennek megfelelően az igekötő-

* A Magyar Nyelvtudományi Társaság 2003. október 14-én, Hajdú Mihály köszöntése alkalmából tartott felolvasó ülésén elhangzott előadás szerkesztett változata. Köszönöm Ladányi Mária gondos, elmélyült lektori segítségét.

¹ Az *alapbeállítás* kifejezés itt az igekötős ige prototipikus, sematikus morfológiai és jelentésszerkezetére utal, arra a szerkezetre, amely a magyar anyanyelvűek számára a mindenkori szövegbeli igekötős igék megértésének és újjak létrehozásának a lehetőségét adja.

tős ige általános szemantikai jellemzését az igekötős ige néhány mondatjelentéstani vonatkozásának vázolója követi.

1. A nyelvi egység mint jelentésszerkezet és a kompozitumszerkezet. – A nyelvtanítás különböző elméletei a nyelv viszonylag kis méretű egységeit eltérő megfontolásokból hajlamosak építőköveknek tekinteni, vagyis olyan elemeknek, amelyeknek egymás mellé helyezése vagy összetétele nagyobb nyelvi szerkezeteket hoz létre. A nagyobb nyelvi elemek létrehozását a magyar nyelvtanok is valamiféle szerkezeti eljárás eredményének tekintik, amely meghatározott szabályok szerint megy végbe. A strukturális és generatív nyelvtanok a strukturális pozíció leírhatóságára összpontosítanak, a kisebb egységeket a lexikon vagy a morfológia részeként tartják számon, amelyek elkülönülnek a szintaxis (tehát a mondattan) szerkezeti kérdéseitől. Az egyszerű építőkocka-modellt a „Magyar grammatika” még az ezredfordulón is különösebb magyarázat nélkül alkalmazza (Szerk. KESZLER BORBÁLA. Bp., 2000. 24).

Az itt érvényesítendő kognitív nyelvtan, kivált a LANGACKER által kidolgozott változat a korábbi felfogásoktól eltérő módon azt tartja, hogy a morfológia, a lexikon és a szintaxis kontinuumot alkot, mert tartozzanak a nyelvi egységek bármelyik említett tartományba, lényegüket tekintve hasonlóak: egy fonológiai és egy szemantikai szerkezet szimbolikus kapcsolataként funkcionálnak. Egy nyelvi kifejezésnek szerkezetes mind a fonológiai, mind a szemantikai összetevője. Ezek az összetevők tapasztalati alapúak, a szemantikai alapvetően konceptuális, a tapasztalatot absztrakció és kategorizáció útján sáncolja el.² Ezek a szimbolikus kapcsolatok a gyakori használat révén elsáncolódnak (begyakorlódnak) az emberi elmében, valamint konvencionálissá válnak az azt beszélő közösségben. Ezáltal válnak szimbolikus nyelvi egységgé, olyan kifejezéssé, amely használatkor nem kívánja meg, hogy a beszélő vagy a hallgató részeire bontva dolgozza fel, azaz mentálisan elemezze őket, hanem „előre csomagolt” egységként, Gestaltként tud velük bánni, vagyis egészként hozza őket kapcsolatba más hasonló egészekkel. A nyelvi egység sokféle lehet, a magyar nyelvben mint ragozó nyelvben a konvencionálódott nyelvi egységek méretben felső határát további kutatásokkal lehet meghatározni, de föltehetőleg egyszerű beszélt nyelvi mondatok is ide sorolhatók.

A nyelvi egységek kapcsolata nem formális. Nem valamely egymáshoz viszonyított üres helyek betöltése révén kerülnek nyelvi viszonyba egymással, nem is valamely mögöttes szerkezet felszínivé alakításával, hanem jelentéstani összefüggések révén. A nyelvi egységek (morfémák, szavak) egymást szemantikailag kölcsönösen kidolgozó viszonyba kerülnek. E viszonyok szintén sematizálódhatnak, absztrakció (általánosítás) révén nyelvtani szerkezeteket hozva létre.

A nyelvi egységek komponensszerkezetekként vesznek részt egy összetett struktúrában, azaz kompozitumszerkezetben. Az igekötő + ige kapcsolat e megközelítésben egyértelműen kompozitumszerkezetként értelmezhető: két nyelvi egységből áll, melynek külön-külön is érthető jelentésszerkezete kölcsönös kidolgozásban kerül viszonyba egymással. Az alábbiakban először e jelentéstani viszonyt elemzem, azután e viszonyt mondattani közegben is megvizsgálom. Ez utóbbi azért szükséges, mert a kognitív nyelvtan felfogása szerint az egyes nyelvi egységek – a más egységekkel való szemantikai kapcsolat révén – közvetlen támogató mátrixukban, fogalmi közegükben kapják meg érthe-

² Az *elsáncolás* (entrenchment), másképp begyakorlás valamely fogalom elméleti körülhatárolódását és viszonylag könnyű előhívhatóságát (aktiválhatóságát) nevezi meg. Egy gyakran előhívott fogalom könnyen hozzáférhető, nyelvi kifejezésben aktiválva könnyen megérthető, egy ritkán előhívott fogalom ezzel szemben nehezen aktiválható.

tősségi jellemzőiket. A bemutatás a prototipikus igekötős ige jelentéstani kérdéseit vázolja, amely a kognitív nyelvtan empirikus eredetű alapelvei révén alapot ad a specifikus esetek további kifejtésére.

Az igekötő az egyik legsajátabb magyar nyelvi egység. Minden lényeges ezzel foglalkozó leírás kiemeli az igéhez való helyzeti viszonyának jellegzetességeit, sorrendi lehetőségeit, határozószó jellegét és az igét módosító jelentéstani és grammatikai szerepét (vö. KIEFER F. – LADÁNYI M., Az igekötők. In: Strukturális magyar nyelvtan. 3. Morfológia. Szerk. KIEFER F. Bp., 2000. 475–80; KIEFER F. – HONTI L., Verbal ‘prefixation’ in the Uralic languages: ALH. 50. 2003: 197–53; vö. É. KISS K., Mondattan. In: Új magyar nyelvtan. Szerk. É. KISS–KIEFER–SIPTÁR. Bp., 1998. 33–48; KESZLER szerk. i. m. 264–7; É. KISS K., Egy igekötőelmélet vázlata: MNy. 2004: 15–42). A leírások főképp az igekötőnek az igére gyakorolt jelentéstani hatását sorolják föl. Ezek a következők: határozószói jelentés (a ősi igekötőknél elsődlegesen térjelentéssel) az ige jelentésének módosítása, a befejezett aspektus jelölése (a befejezettségben), az akcióminőség meghatározása. Az igekötő e leírások szerint is az igéhez való viszonyában értelmezhető.

A kognitív jelentéstani bemutatás előtt szükséges ennek az elméleti iránynak a szemantikai alapelveit és ábrázolási módját röviden összefoglalni egy példán, majd a kompozitumszerkezet alapelveit felsorolni.

A kognitív nyelvtan a nyelvi egységek jelentését kognitív tartományok sorából összeálló mátrixban írja le. A kognitív tartományok lehetnek elemiek (ezek a bázistartományok, melyek valamely alapvető tapasztalati formában – pl. méret, súly, szín, alak, két- vagy háromdimenziós tér – helyeznek el ismeretet az adott entitásról vagy viszonyról), vagy lehetnek összetettek. Az itteni leírásban bázistartományokból álló jelentésmátrixokkal közelítjük meg az igekötő és az ige jelentését és együttes jelentésszerkezetét. A dolgokat leképező főnevek jelentése több különböző bázistartományban leírható különböző elemi tulajdonságból áll össze egy mátrixban; az atemporális viszonyokat leképező melléknevek, határozószók, névutók egy bázistartományban, a temporális viszonyokat leképező igék egyetlen bázistartomány különböző, egymásra következő időpontbeli állapotaiban képeznek le egy időbeli folyamatot. Példaként két határozói tartalmú névutót veszünk, amelyek atemporális viszonyként egyszerűen megalkozzák az ige és az igekötő jelentéstani leírását.

A *fölött* vagy *alatt* két fizikai test idővonalhoz való térbeli viszonyát jelöli elsődleges jelentésében. Vegyük ehhez a következő két mondatot:

- (1) *A lámpa az aszta fölött van.*
- (2) *Az asztal a lámpa alatt van.*

Az (1) mondatban a LÁMPA³ fizikai test helyzetét az ASZTAL fizikai test helyzetéhez képest fejezzük ki nyelvi jelentésszerkezetben. A lámpa helyzetének ilyen nyelvi kifejezésében a következő fogalmi tényezők játszanak szerepet: a konceptuális feldolgozásban a lámpa fizikai testet a háromdimenziós térben⁴ helyezzük el (ebben a kognitív bázistartományban értelmezzük), méghozzá e térnek egyetlen vonatkozásában, a vertikálisban, mert e térben a lámpa fizikai testet egy másik testhez való vertikális térbeli viszonyában jellemezzük. E 3D bázistartomány vertikális térbeli viszonya két entitás között képződik; a két entitás két figuraként jelenik meg, amelyek közül az egyik a feldolgozó figyelem

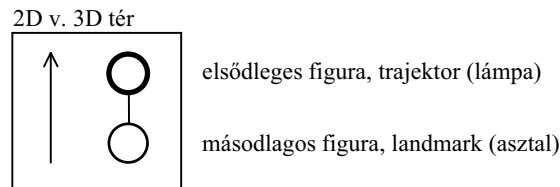
³ A kiskapitális a kognitív nyelvészetben valamely fogalom jelölője (szemben a dőlt szedéssel, amely a nyelvi adatot jelöli).

⁴ A *háromdimenziós* rövidítése a későbbiekben 3D, a *kétdimenziós*-é 2D.

előtérben áll, tehát elsődleges figura, illetve specifikusabban trajektor⁵ (az (1) példában ez a lámpa), a másik a feldolgozó figyelem háttérben áll, tehát másodlagos figura, illetve specifikusabban landmark⁶ (az (1) példában ez az asztal). A (2) példában e viszonynak a fordítottja látható, ott az asztal az elsődleges figura, annak a térbeli helyzetét adja meg a nyelvi kifejezés a lámpához, a másodlagos figurához képest, szintén a vertikális egyetlen vonatkozásában. A térbeli elhelyezkedés fogalmi leképezése tehát a legegyszerűbb módon úgy történik, hogy a figyelem középpontjában álló entitás (a beszéd „témája”) egy másik entitáshoz való viszonyában kapja meg a térbeli leírást, általánosabban a fogalmi kidolgozást. Az 1. és 2. ábra a FÖLÖTT és ALATT sematikus viszonyt mutatja be. (Az ábra sematikus jellege a bemutathatóságot célozza, és nem kívánja azt sugallni sem, hogy bármilyen mértékig megfelelne mentális állapotoknak vagy műveleteknek.) A négyzet a kognitív bázisstartomány jelölője, itt konkrétan a két- vagy háromdimenziós téré, amelyben a két atemporális viszony feldolgozódik. A két karika a két entitást jelzi e térben, a vastag szedés a profilált (jelölt és előtérbe állított) státust, a karikák közötti vonal a kettejük közötti viszonyt, míg a függőleges nyíl a 2D vagy 3D tér egyetlen, függőleges specifikációját.

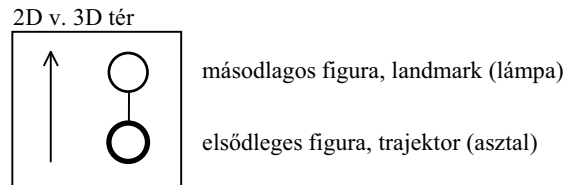
1. ábra

A fölött jelentéstani ábrája

2. ábra

Az alatt jelentéstani ábrája

A fenti példákból is az derül ki, hogy a kognitív nyelvtenban az elemi jellegű nyelvi egységek (morfémák, szavak) jelentése összetett fogalmi szerkezet. Vagyis például az ige, a főnév jelentésszerkezetként értelmeződik. Ezek a jelentésszerkezetek többnyire nem magukban állnak, hanem jellegzetes viszonyokban összekapcsolódnak egymással. A jelentéstaniilag összekapcsolódó jelentésszerkezetek komponensszerkezetekként funkcionálnak. Két komponensszerkezet jelentéstani és szerkezeti összekapcsolódása hozza létre a magasabb rendű kompozitumszerkezetet. A két vagy több komponensszerkezet és a kom-

⁵ A 'röppálya' jelentésű *trajectory* szóból, 'ami valamihez képest előtérbe kerül és e viszonyban határozható meg', de nem feltétlenül 'mozgó' jellegű, jelentése a *landmark* kifejezéssel együtt értelmezhető; tr = trajektor.

⁶ A nem nyelvészeti szövegekben 'határátkö, tájékozódási pont' jelentésű *landmark* szó itt 'amihez képest valami más az előtérbe kerül, meghatározható' értelemben használatos; lm = landmark.

pozitumszerkezet együttesen adja sematikusán, dekontextualizáció révén a grammatikai szerkezetet. LANGACKER valenciaviszonyokkal írja le a kompozitumszerkezetek jellemzőit, méghozzá a következő tényezők alapján (1987. i. m. 277–326):

a) megfelelések: a komponensszerkezetek mint jelentésszerkezetek profilált, kiemelkedő alszerkezetei között átfedések vannak (ezek az átfedések egyúttal sematikus entitások vagy viszony kidolgozásai is lehetnek); többszörös megfelelések is lehetnek többszörös szerkezetek között;

b) profilmeghatározottság: egy komponensszerkezet profilja lesz a kompozitumszerkezet profilja (ez elősegíti az elemezhetőséget, a felismerhetőséget);

c) conceptuális (és fonológiai) autonómia vagy függőség: az autonóm komponensszerkezet kidolgozza egy függő komponensszerkezet egy kiemelkedő alszerkezetét a kidolgozási oldal tartományában;

d) konstituencia: a sorrend, amelyben a komponensszerkezetek egymásra következők kombinálódnak, és előre haladva kidolgozottabb kompozitumszerkezeteket hoznak létre.

A legfontosabb kompozitumszerkezet az ige és a főnév kapcsolata. Egy tagmondatban az igehez egy vagy két főnév kapcsolódik az említett valenciaviszonyokkal, prototipikus esetben egy ágens alany és egy páciens tárgy. (A prototipikus magyar tagmondatbeli topikértelmezéssel kapcsolatban ezt l. TOLCSVAI NAGY GÁBOR: Topik és/vagy figura. In: A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei V. Szerk. MALECZKI MÁRTA. Szeged, 2002. 237–48.) Az itteni dolgozatban a magyar nyelv egy sajátos kompozitumszerkezetét, az igekötő és az ige kapcsolatát elemezzük.

2. A prototipikus igekötős ige jelentésszerkezete. – A kognitív nyelvészet eddig bemutatott elvei és módszerei alapján az igekötő és az ige kapcsolatát két jelentésszerkezet kompozitumszerkezetének lehet tekinteni. Olyan kompozitumszerkezetnek, amely két viszonylag jól elkülönülő egységből áll, mindkettőnek saját leírható jelentése van, s e két jelentés meghatározott módon kapcsolódik össze. E jelentésszerkezetet két leírásban mutatjuk be. Elsőként a LANGACKER-féle jelentésmátrixok profilált viszonyaiban, másodikként pedig a blending műveletében és az így létrehozott blend szerkezetében.

Vegyük példának a *bemegy* igét. A következő elemzésben mind a két nyelvi egységnek, mind a belőlük alkotott kompozitumszerkezetnek a prototipikus jelentéséből indulunk ki, azaz a *be* esetében a térben befelé irányulást, a *megy* esetében a szándékolt térbeli előrehaladást, az igekötős igére vonatkozóan pedig ezeknek a jelentésszerkezeteknek az összekapcsolódását írjuk le. Elsőként a *megy* és a *be* külön jelentéstani jellemzését kell megadni. A *megy* ige a következőképpen jellemezhető LANGACKER munkái alapján (1987. i. m.; Foundations of Cognitive Grammar. Volume II. Descriptive Application. Stanford, California, 1991.; Grammar and Conceptualization. Mouton de Gruyter, Berlin–New York, 1999.):

a) folyamat temporális profillal, szekvenciális (egymásra következő) letapogatással,⁷ imperfektív (időbeli változás nélküli), időbeli korlátozás (például végpont) nélkül;

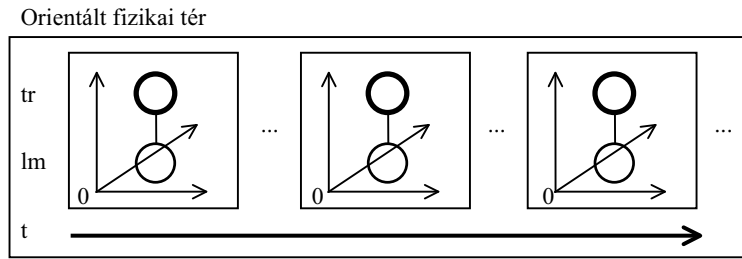
b) a kognitív tartomány a fizikai tér;

c) a trajektor valamely létező a 3D térben való mozgás képességével;

d) a landmark specifikálatlan fizikai tárgy, kötött régió a 3D fizikai kontinuumban.

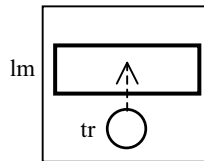
⁷ A szekvenciális letapogatás állapotok folyamatos sorozata a folyamat különböző fázisait reprezentálva.

3. ábra
A megy sematikus ábrája

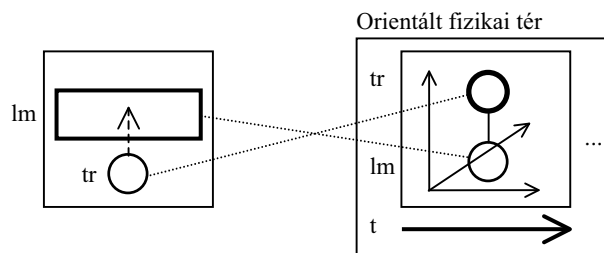
A *be* igekötőt a következőképpen lehet jellemezni. A *be*, miképp a korábban bemutatott *fölött/alatt*, prototipikusan valamely entitásnak (trajektor) a térbeli elhelyezkedését reprezentálja egy másik, valamilyen mértékben zárt entitáshoz (landmark), körülhatárolt térhez való viszonyában. A viszony az elsődleges figuraként (trajektorként) reprezentálódó entitástól az utóbbiba (landmarkba) vezető ösvényként jellemezhető. Tehát a landmark és a trajektor közötti viszony egy irányított fizikai térben (a feldolgozásban bázistartományban) profilálódik, a forrás és a cél közötti ösvényként. A landmark egészként profilálódik, nem kap más specifikációt. A viszony magában foglalja a [BELE, BEFELE] és a [BE, BENT] fogalmakat.

4. ábra
A *be* kognitív ábrája a LANGACKER-féle jelentéstanban
(a nyíl végű szaggatott vonal az ösvény)

A *bemegy* ige jelentésszerkezetét elsődleges, fizikai mozgás jelentésében a LANGACKER-féle modellben a következőképpen lehet ábrázolni. (Az egyszerűség kedvéért az ábra jobb oldala, a *megy* ige diagramja egyetlen pillanatnyi állapotot mutat be a számos közül.)

5. ábra
A *bemegy* kognitív ábrája a Langacker-féle jelentéstanban

Ebben a kompozitumszerkezetben a *be* igeikötő trajektora (valamely entitás a forrás-cél ösvényen végighaladva) megfelel a *megy* ige trajektorának (valamely létező a 3D térben való mozgás képességével). A *be* igeikötő landmarkja (a forrás-ösvény-cél sémában a cél) megfelel a *megy* landmarkjának (specifikálatlan fizikai tárgy, kötött régió 3D fizikai kontinuumban). A megfelelés nem egyszerű szerkezeti viszony, hanem a trajektorok és landmarkok kölcsönös kidolgozásában műveleti jellege van. Így a két jelentésszerkezet lényegi jellemzőit megtartja, de kis mértékben megváltozik. A *megy* ige trajektora (valamely létező a 3D térben való mozgás képességével) sematikus, de kidolgozottabb, mint a *be* igeikötőé (valamely entitás), ezért itt a kidolgozás az ige felől az igeikötőre irányul. A *be* igeikötő landmarkja (a forrás-ösvény-cél sémában a cél) sematikus, de specifikusabb, mint a *megy* igeé (specifikálatlan fizikai tárgy, kötött régió 3D fizikai kontinuumban), ezért itt a kidolgozás az igeikötő felől az igeire irányul.

A megfelelésekből és részleges kidolgozásokból eredő jelentésváltozások további módosulásokat eredményeznek, például a két jelentésszerkezet tér- és időleképezésében. A *megy* ige eredetileg imperfektív, tér- és időbeli végpont nélküli temporális viszonyt képez le. Az ige a *be* igeikötő landmarkja révén befejezetté válik, mert a landmarkba való bejutással a ösvény véget ér, a trajektor eljut céljáig, vagyis az ösvény térbeli és ezáltal időbeli végpontot is kap. A *bemegy* ige által leképzett cselekvés a tér egy meghatározott pontjának elérésekor befejeződik időben is. Ezáltal az igeikötő az igét befejezett aspektusúvá teszi. E művelet sor másik részeként az eredetileg (lineáris múlt-jelen-jövő) idővonatközös nélküli *be* igeikötő kiegészül az összegző letapogatás⁸ jellegű időjelentéssel. Összefoglalva:

a) *be*: atemporális térbeli viszony végponttal → kvázitemporális térbeli viszony végponttal, viszony összegző letapogatással,

b) *megy*: imperfektív temporális viszony egymásra következő letapogatással → perfektív temporális viszony egymásra következő letapogatással.

Az így megmutatkozó kompozitumszerkezet lényegében egy négydimenziós tér-idő kontinuumot képez le. Ez az értelmezés kissé különbözik a LANGACKER által komplex atemporális viszonyként bemutatott szerkezettől. (Vö. LANGACKER, *Concept, Image, Symbol: the Cognitive Basis of Grammar*. Mouton de Gruyter, Berlin–New York, 1991. 22. A temporalitás jelenlétére PELYVÁS PÉTER is fölhívja a figyelmet: A magyar segédigék és kognitív predikátumok episztemikus lehorgonyzó szerepéről. In: A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei III. Szerk. BÜKY L. – MALECZKI M. Szeged, 1998. 117–32.)

A kompozitumszerkezet általános jellemzőinek megfelelően az igeikötő-ige kapcsolatnak a következő szemantikai tulajdonságai vannak:

a) megfelelések: a komponensszerkezetek mint jelentésszerkezetek profilált, kiemelkedő alszerkezetek között átfedések vannak (ezek részletes leírása történt meg fentebb);

b) profilmeghatározottság: az ige (a példában a *megy*) komponensszerkezetének profilja lesz a kompozitumszerkezet profilja, vagyis térbeli mozgás, saját általános jellemzőivel (itt egy ágensnek valamely térbeli ponttól távolodó térbeli mozgását képezve le);

c) konceptuális (és fonológiai) autonómia vagy függőség: az igeikötő-ige szerkezetben autonóm komponensszerkezet (az ige, a példában a *megy*) kidolgozza a részlegesen függő komponensszerkezetnek (az igeikötőnek, a példában a *be* forrás-ösvény-cél jelentésszövetevőjének) egy kiemelkedő alszerkezetét a kidolgozási oldal tartományában;

⁸ Az *összegző letapogatás* valamely folyamatot nem temporálisan, hanem állapotainak párhuzamos ábrázolásával reprezentál. (Vö. LANGACKER 1987. i. m. 248.)

c) konstituencia: az igekötő és az ige hierarchiája és sorrendje közismerten jelentős tényező a magyar mondatban (vö. É. KISS KATALIN, Mondattan. In: É. KISS–KIEFER–SIPTÁR szerk. i. m. 33–48; ennek szemantikai vonatkozásairól l. alább).

Az itteni leírás a *be* és a *megy*, illetve a *bemegy* jelentéstani alapbeállítását vázolja, történeti vonatkozások nélkül. Ám még ez a változat is jelentéstani indokát adja annak a megállapításnak, amely szerint az igekötős, prefixummal ellátott igék jelentéstörténete az uráli nyelvekben történetileg a következő változatokat mutatja (ezt írja le részletesen adatolva KIEFER–HONTI i. m.):

- a) határozószói jelentés → határozószói jelentés és aspektuális jelentés → aspektuális jelentés → aspektuális jelentés és akcióminőség-jelentés (az ősi igekötők esetén);
 b) határozószói jelentés → határozószói jelentés és aspektuális jelentés → aspektuális jelentés és akcióminőség-jelentés (az újabb igekötők esetén).

A igekötő és ige kompozitumszerkezetként való leírása két fontos általánosabb jellemzőt mutat fel. A kompozitumszerkezet egyetemes elvek alapján jön létre, de nyelv- és kultúraspecifikus tényezők is szerepet játszanak benne. A kompozitumszerkezet LANGACKER-féle modellje statikus jellegű, az igekötő-ige kapcsolatban a műveleti összetevő talán a szükségesnél kevesebb helyet kap a leírásban. Dinamikusabb, a műveleti tényezőket jobban előtérbe helyező leírást kapunk, ha az igekötő-ige kapcsolatot a blendként, fogalmi integrációs hálózatként mutatjuk be.

A blend (műveleti formáját jelölve *blending*) dinamikus jelentésszerkezet, fogalmi integrációs szerkezet, mely összetett elméleti műveleteken alapul. A blend alapja a mentális tér (valamennyire körülhatárolt tudás, például egy jelenet,⁹ helyzet részleges és időszakos reprezentációja valamely kognitív tartományban). Blend (vegyülék) két vagy több mentális tér megfelelési viszonyaiból, e bemeneti terek egyes összetevőinek a vegyülékes térbe való kivetítéséből és összekapcsolásából (tehát a blend létrehozásából) és a két bemeneti tér fölé helyezhető generikus térből áll. (Vö. FAUCONNIER i. m.; Spaces, worlds, and grammar. Ed. G. FAUCONNIER – EVE SWEETSER. The University of Chicago Press, Chicago–London, 1996.; G. FAUCONNIER – MARK TURNER, Conceptual integration networks: Cognitive Science 22. 1998/2: 133–87; JOSEPH E. GRADY – TODD OAKLY – SEANA COULSON, Blending and Metaphor. In: Metaphor in Cognitive Linguistics. Ed. R. W. JR. GIBBS – G. J. STEEN. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia, 1999. 101–24.)

A magyar igekötő-ige szerkezet értelmezhető blendként. A blend e kompozitumszerkezetben bemutatja azon legfontosabb műveleteket, amelyek magát a kapcsolatot létrehozzák. Mivel számos magyar igekötő ma is termékeny, sőt újak is keletkeznek,¹⁰ és igék új jelentésben vagy friss kölcsönzés, magyaráítás után szintén hajlamosak igekötőt fölvenni, a kompozitumszerkezet kialakulása fontos nyelvi jelenség.

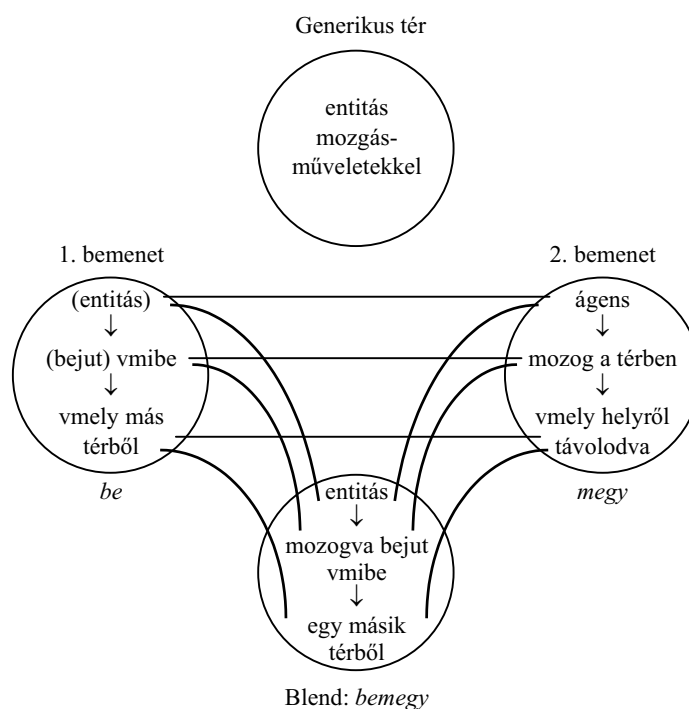
A *bemegy* blend-ábrázolásában, melyben az igekötős ige ismét alapbeállításában szerepel, a *be* az egyik bemeneti tér, a *megy* a másik bemeneti tér, a blend pedig a *bemegy*. A *be* igekötő bemeneti terének ábráján az *entitás* és a *bejut* zárójeles szedése azt jelzi, hogy e mentális térben a két fogalmi összetevő a *megy* ige hasonló összetevőinél is

⁹ A *jelenet* ('scene') valamely folyamat (cselekvés, történet, állapot) egy meghatározott szakasza.

¹⁰ L. KIEFER–LADÁNYI i. m., LADÁNYI M., Productivity as a sign of category change. The case of Hungarian verbal prefixes. In: Morphological Analysis in Comparison. Ed. W. U. DRESSLER – O. E. PFEIFFER – M. A. PÖCHTRAGER – J. R. RENNISON. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia, 2000. 113–41.; LADÁNYI M., Rendszer – norma: nyelvhasználat: igekötős neologizmusok „helyi értéke”. Előadás „A VI. mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei” című konferencián. Szeged, 2003. október 17.

sematikusabb. A *be* igeekötő mentális terében a valamibe irányulás és a valahonnan eredés térbeli összetevői nevezhetők meg, míg az entitás, amely ezt végrehajtja, vagy amellyel ez megtörténik, és maga a folyamat is csak erősen sematikus módon összetevő. A *megy* ige valamely ágens térbeli mozgását képezi le, lényegében valamely térbeli ponttól távolodva. A blendben a kettőnek egyes összetevői vegyülnek, és így alakul ki az a jelentésszerkezet, amelyben egy entitás mozgással bejut valamely térbe egy másik, a céltól elkülönített térből.

6. ábra
A *bemegy* kognitív ábrázolása blend leképezésben

FAUCONNIER–TURNER (i. m. 162–3) a blendingek öt optimalitási feltételét különítette el. Ezek:

- integráció: a blendnek egy jól integrált jelenetet kell leképeznie egység státusban;
- topológia: a bemeneti terek elemei közötti viszonyoknak meg kell felelniük a blend elemei közötti viszonyoknak;
- háló: „megfelelő kapcsolatoknak” kell lenniük a blend és a bemeneti terek között azért, hogy a blendet könnyen lehessen kezelni;
- „kicsomagolás”: a befogadó könnyen kell hogy „kicsomagolja” (megértse) a blendet a bemeneti terek, a megfelelések, a kivetítések és a generikus tér rekonstrukciója során;
- jó ok: ha egy elem megjelenik a blendben, jelentősége kell hogy legyen.

Az itt elemzett blending két bemeneti terének kognitív távolsága nem olyan nagy, mint például az EVE SWEETSER (From Etymology to Pragmatics. Cambridge University Press, 1990.) által megadott vagy más példákban, mégis megfelelően elkülönülnek ah-

hoz, hogy két különböző és kidolgozott mentális térnek lehessen tartani őket. Az igekötős igék mint blendek mentálisan nagy mértékben elsáncoltak (begyakorlottak), de szerkezeti (morfológiai, szintaktikai) függetlenségük részlegessége miatt a blending művelete kellőképpen dinamikus.

3. Egy igekötős ige (*átlát*) észlelési és metaforikus jelentésének összehasonlító elemzése. – Az igekötős igék általában poliszém jelentésszerkezetűek, illetve az igekötők és az igék külön-külön is poliszémek, továbbá az igekötők aspektus- és akcióminőség-jelölő funkciója a leírásokban külön tényezőként szerepel. Ebből a igen kiterjedt jelenségkörből a prototipikus igekötős ige jelentéstanának kognitív bemutatásakor a metaforikus kiterjesztés prototipikus esetét érdemes összefoglalni, hiszen vélhetőleg az ilyen történetileg is alapvető kiterjedések adják az alapját a további poliszémikus jelentések keletkezésének. Az itt elemzendő példa az *átlát* igekötős ige, két jelentésében, amelyekkel a) a 'vizuálisan észlel' észlelési és b) a 'megért' kognitív viszonyt képezi le. Mindkét jelentés régi, az első közvetlen tapasztalati alapú és egyetemes. (Vö.: SWEETSER i. m.; GEORGE LAKOFF – MARK JOHNSON, *Metaphors We Live By*. The University of Chicago Press, 1980.; KÖVECSES ZOLTÁN, *A metafora a kognitív nyelvészetben*. In: *A kognitív szemlélet és a nyelv kutatása*. Szerk. PLÉH CS. – GYÓRI M. Bp., 1998. 50–82.) Az *átlát* 'megért' jelentése A MEGÉRTÉS LÁTÁS fogalmi metafora egyik kifejezése a számos közül (pl. *belát, meglát, látásmód, szemhatár*; megközelítőlegesen listát tartalmaz TOLCSVAI NAGY G., *Conceptual metaphors and blends of „understanding” and „knowledge” in Hungarian*: ALH. 48. 2001: 79–100). Az *átlát* 'vizuálisan észlel' jelentését (3) és (4), 'megért' jelentését (5) és (6) példázza.

(3) *Péter átlát a tulsó partra.*

(4) *Átlátok a bokron.*

(5) *János átlátja a helyzetet.*

(6) *János nem látja át a kérdés bonyolultságát.*

A *lát* 'vizuálisan észlel' jelentésszerkezete a következő módon jellemezhető LANGACKER elméleti keretében.

1. Az észlelési viszonyban:

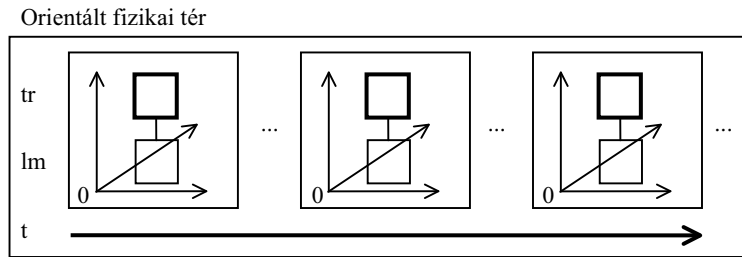
a) folyamat temporális profillal, szekvenciális letapogatással, imperfektív (időtartamon belüli változás nélkül), időbeli korlátozás nélkül;

b) kognitív tartomány a fizikai tér;

c) a landmark specifikálatlan fizikai tárgy, amely kiemelkedik és elkülönül a háromdimenziós fizikai kontinuumban (l. LANGACKER 1987. i. m. 183 kk.);

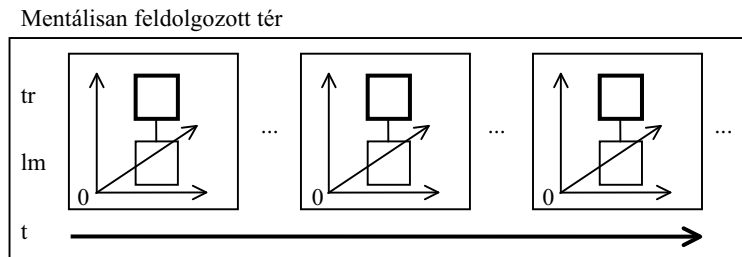
d) a trajektor értelmes lény a vizuális információ észlelésének és feldolgozásának képességével; a vizuális észlelés egy fizikai tárgy felé irányul. (A vizuális észlelés elméleti feldolgozását többféleképpen modellálták; l. pl. DAVID MARR, *Vision: A computation investigation into the human processing of visual information*. W. H. Freeman, San Fransisco, 1982.)

7. ábra

2. A kognitív viszonyban:
- folyamat temporális profillal, szekvenciális letapogatással, imperfektív (időtartamon belüli változás nélkül), időbeli korlátozással;
 - a kognitív tartomány: mentálisan feldolgozott (mentálisan modellált) tér;
 - a landmark strukturált entitás, információk komplex struktúrája, amely kiemelkedik és (viszonylagosan) elkülönül a bejövő információk kontinuumában (a bejövő információ reprezentációs formája például valamely üzenet, helyzet, viszony, kérdés, meghatározás stb.);
 - a trajektor értelmes lény (prototipikusan emberi lény), az információnak mint strukturált egésznek az észlelési és feldolgozási, azaz megértési képességével; ezt a feldolgozást többféle modellben írják le, lényegében ezzel foglalkozik a kognitív tudomány minden emberi vonatkozása.

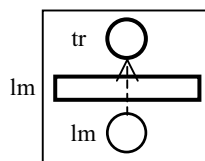
8. ábra

Az *át* igekötő jelentésszekezete a következő módon jellemezhető LANGACKER elméleti keretében.

- Az észlelési viszonyban:

9. ábra

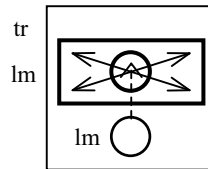

Itt a két landmark és a trajektor közötti viszony egy orientált fizikai térben egy forrás és egy cél közötti ösvényként profilálódik, valamint a trajektor szintén profilálódik.

A trajektor végighalad az ösvényen, túl a második landmarkon, kezdő- és végpontja nincsen specifikálva. A második landmark (az az entitás, amelyen a trajektor áthalad) egészként profilálódik, nem kap specifikációt. Az első landmark pusztán forrásként (kiindulópontként) specifikálódik, illetve értelmezhető referenciapontként (l. LANGACKER 1999. i. m. 50). Az *ÁT* viszony magában foglalja a *BE*, *BENT* és a *KI* fogalmakat.

2. A kognitív viszonyban:

10. ábra

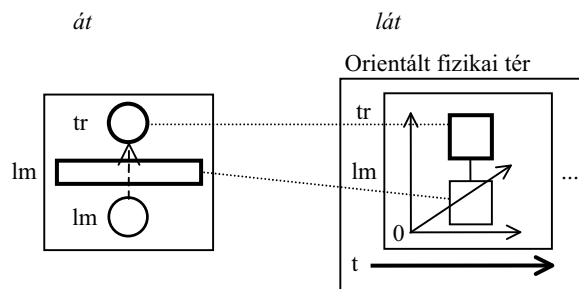

Itt az első landmark mint kiinduló forrás háttérbe szorul, nincs különösebb jelentősége. A második landmark ezzel szemben nem pusztán profilálódik, hanem a trajektor mentális mozgásának célpontja lesz. Ez a viszony szintén magában foglalja a *BE*, *BENT* fogalmakat, de nem tartalmazza a *KI* fogalmát, ugyanis ebben a jelentésszerkezetben a sematikus ösvény célpontja nem a második landmarkon kívül, hanem azon belül van, pontosabban ez a belső – mint információszerkezet – maga a cél. Vagyis az ösvény jelentése itt nem 'keresztül valamin mint egészen', hanem 'keresztül valaminek mint egésznek az összetevőin'. A fogalmi letapogatás így 'belülről valaminek a végéig jutni'. A trajektor végighalad az ösvényen, de belül marad a második landmarkon, kezdőpontja nincsen megadva, végpontja ellenben specifikálva van a második trajektoron belül. A második landmark így egészként és részeiként is profilálódik, szemben az *átlát* észlelési jelentésével, ahol csak egészként jelölődik.

Az *átlát* igeikötős ige jelentésszerkezetét a fentiek alapján hasonlóképpen lehet ábrázolni, mint a *bemegy* igeét. (Az *átlát* ige kompozitumszerkezetét másképp elemeztem egy korábbi cikkemben: TOLCSVAI NAGY 2001. i. m. Az itt olvasható változatot tartom érvényesnek.)

A 11. ábra az *átlát* jelentésszerkezetét az észlelési viszonyban mutatja be (az egyszerűség kedvéért az igenek itt is csak egy pillanatnyi összetevő állapotát tartalmazza az ábra a számtalan összetevő helyett).

11. ábra

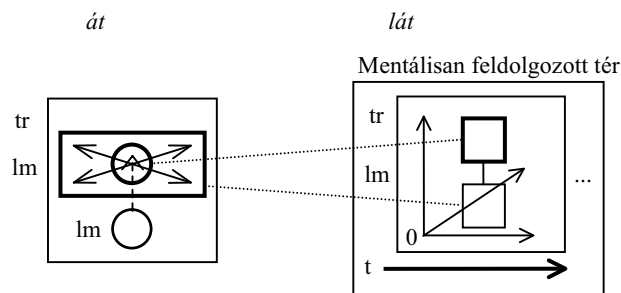

Az észlelési viszonyban e kompozitumszerkezetben az *át* igeikötő trajektora (valamely entitás a forrás-cél ösvényen a célig végighaladva) megfelel a *lát* ige trajektorának

(valamely létező a 3D térben való látás képességével). Az *át* igekötő második landmarkja (a forrás-ösvény-cél sémában az az entitás, amelyen vizuálisan *át* kell hatolni, az ösvény egy része) megfelel a *lát* landmarkjának (specifikálatlan fizikai tárgy, kötött régió a 3D fizikai kontinuumban, „amit lát” a trajektor, amire látása vonatkozik). A megfelelés ismét nem egyszerű szerkezeti viszony, hanem a trajektorok és landmarkok kölcsönös kidolgozásában műveleti jellege van. Így a két jelentésszerkezet lényegi jellemzőit megtartja, de kis mértékben megváltozik, hasonlóan a *bemegy* igéhez. A *lát* ige trajektora (valamely létező a 3D térben való látás képességével) sematikus, de specifikusabb, mint az *át* igekötőé (valamely entitás), ezért itt a kidolgozás az ige felől az igekötőre irányul. Az *át* igekötő második landmarkja (a forrás-ösvény-cél sémában az áthatolandó entitás, az ösvény egy része) sematikus, de specifikusabb, mint a *lát* igéé (specifikálatlan fizikai tárgy, kötött régió a 3D fizikai kontinuumban, „amit lát” a trajektor, amire látása vonatkozik), ezért itt a kidolgozás az igekötő felől az igrére irányul.

A 12. ábra az *átlát* jelentésszerkezetét a kognitív viszonyban ’megért’ jelentésben mutatja be.

12. ábra

A kognitív viszonyban e kompozitumszerkezetben az *át* igekötő trajektora (valamely, a forrás-cél ösvényen végighaladó entitás) megfelel a *lát* ige trajektorának (valamely létező egy általa létrehozott mentális térben a megértés képességével). Az *át* igekötő második landmarkja (a forrás-ösvény-cél sémában az ösvény utolsó része, amely egyúttal a cél is) megfelel a *lát* landmarkjának (mentális tárgy, kötött régió valamely elmebeli, metaforikus kontinuumban, „amit ért” a trajektor, amire értése vonatkozik; vö. SWEETSER i. m.). A megfelelés ismét nem egyszerű szerkezeti viszony, hanem a trajektorok és landmarkok kölcsönös kidolgozásában műveleti jellege van. A *lát* ige trajektora (valamely létező az elmebeli megértés képességével) sematikus, de specifikusabb, mint az *át* igekötőé (valamely belső szerkezetű entitás), ezért a kidolgozás az ige felől az igekötőre irányul. Az *át* igekötő második landmarkja (a forrás-ösvény-cél sémában a cél) sematikus, de specifikusabb, mint a *lát* igéé (specifikálatlan mentális tárgy, kötött régió valamely elmebeli, metaforikus kontinuumban, „amit ért” a trajektor, amire értése vonatkozik), ezért itt a kidolgozás az igekötő felől az igrére irányul. Az *átlát* a kognitív viszonyban e kölcsönös szemantikai kidolgozásokkal alakul át metaforikus használatú, ’megért’ jelentésű kifejezéssé, mert így az *át* igekötő jelentésében a forrás-ösvény-cél kognitív sémában az ösvény egy része és a cél azonosul, míg a *lát* igében a specifikálatlan mentális tárgy (a megértés objektuma) belső szerkezettel rendelkező tárgy lesz. Az *át* + *lát* kompozitumszerkezet ilyen jelentésének kialakulását alapjaiban a *lát* ige ’megért’ univerzális jelentése teszi lehetővé, amelynek konceptuális alapja egyrészt a közvetlen érzéki

tapasztalat, másrészt a látással történő ellenőrzés, birtokbavétel (vö. LAKOFF–JOHNSON i. m., SWEETSER i. m.).

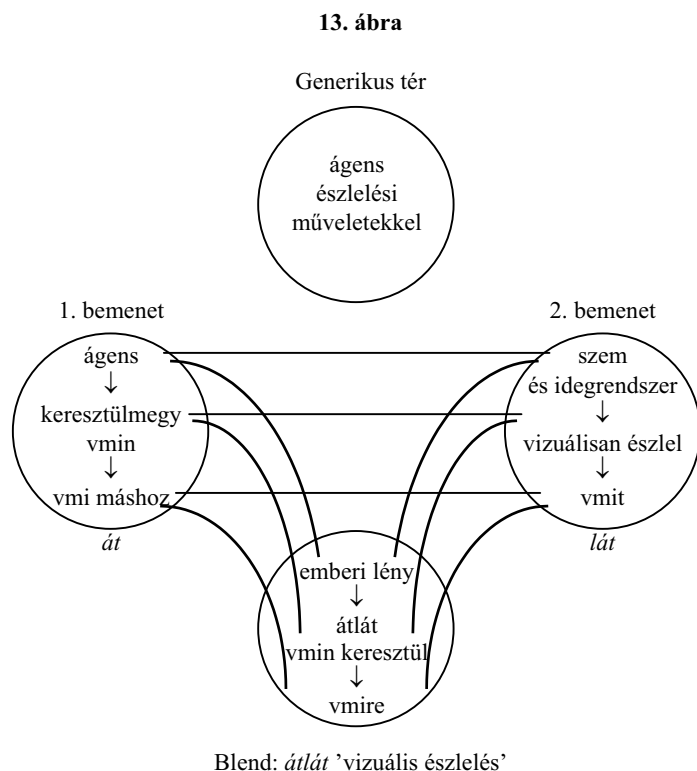
Az *átlát* mindkét itt megadott jelentésében a már elemzetteken túl végbemennek azok az általános szemantikai folyamatok, amelyek a *bemegy* esetében is megtörténnek:

a) az *át* igeikötő esetében: atemporális térviszony → pszeudotemporális térbeli viszony összegző letapogatással;

b) a *lát* ige esetében: temporális viszony, imperfektív, egymásra következő letapogatással → temporális viszony, perfektív, egymásra következő letapogatással.

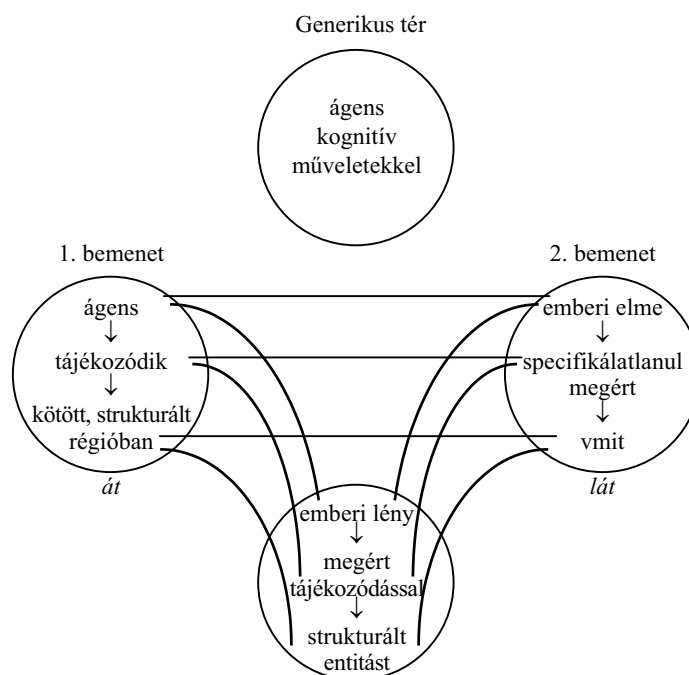
Az *átlát* két jelentésének blendingként való értelmezése ismét hozzájárul az igeikötős ige polyszém jelentésszerkezetének leírhatóságához.

A 13. ábra az *át* és a *lát* jelentésszerkezetét mint fogalmi integrációs szerkezetet az észlelési viszonyban ábrázolja.

A 14. ábra az *át* és a *lát* jelentésszerkezetét mint fogalmi integrációs szerkezetet a kognitív, metaforikus viszonyban ábrázolja.

14. ábra

Blend: *átlát* 'megért'

4. Az igekötős ige a tagmondat jelentésszerkezetében.¹¹

– Mint fentebb említettem, alapvető fontosságú kompozitumszerkezet az ige és a főnév mondatbeli jelentéstani kapcsolata. Ez a kapcsolat a prototipikus mondatban egyrészről az alany és ágens szerepű elsődleges figura, másrészről a tárgy és páciens vagy határozó szerepű másodlagos figura és az ige között jön létre. Az ige sematikus jelentésszerkezete valamely folyamatot profilál, (legalább) két entitás időbeli viszonyát képezi le. Ezek az entitások csak sematikus módon jelennek meg az ige jelentésszerkezetében, őket az igehez kapcsolódó főnevek dolgozzák ki valenciaviszonyokban. (Erre l. részletesebben LANGACKER 1987. i. m. 277 kk., magyar feldolgozásban TOLCSVAI NAGY 2002. i. m.)

A mondaton belüli profilált viszonyban az alany az elsődleges figura, vagyis a trajektor, a tárgy a másodlagos figura, vagyis a landmark. Az alany ágens, a profilált (fizikai) cselekvéslánc feje, aktív résztvevője egy aszimmetrikus interakciónak. A mondat valójában hasonlóan elsődleges és másodlagos figurák egymáshoz való viszonya, hiszen a mondatbeli ige az ezek közötti viszonyt mint a trajektor és a landmark közötti viszonyt profilálja. Az alany mint nominális profilja megegyezik a mondat trajektorával, vagyis a mondat elsődleges figurájával. A látszat ellenére sem tűnik el egyik egység sem, tehát például az ige nem oldódik fel a két nominális pusztá viszonyában.

¹¹ A *tagmondat* itt a 'clause' értelmében vett nyelvi szerkezet, amely részben zárt, részben nyitott, és amely műveletek által létrehozott nyelvi produktum.

Az igekötős ige esetében a fenti elemzésben azt láthattuk, hogy az ige mindkét sematikus figurája összetett, már magában az igekötős igében mint kompozitumszerkezetben részlegesen kidolgozzák egymást. Hogyan kapcsolódnak akkor ezekhez az összetett jelentésszerkezetekhez az egyes főnevek?

A prototipikus mondatban az igekötő az ige előtt áll, ahogy azt a fentebbi elemzések is ábrázolták. Az igekötős ige az igekötő + ige sorrendben vált nyelvi egységgé, ebben a szerkezeti formájában kezelhető egészként a mai magyar beszélő számára, ez a leggyakoroltabb, leginkább elsáncolt konstituenciája. Az ige + igekötő sorrend kevésbé gyakori, kevésbé vált nyelvi egységgé.

A nyelvi egységek szemantikai szerkezete, a közöttük levő jelentésbeli viszonyok mellett a sorrendnek is fontos jelentésképző szerepe van. (E jelenséget részben az ikonicitás jelenségeként a morféma- és tagmondatszerkezetre kidolgozta már JOAN L. BYBEE, *Diagrammatic iconicity in stem-inflection relation*. In: *Iconicity in Syntax*. Ed. J. HAIMAN. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia, 1985.) 11–47.; JOHN HAIMAN, *Natural Syntax. Iconicity and Erosion*. Cambridge, 1985. A konstituencia az a sorrend, amelyben a komponensszerkezetek egymásra következve kombinálódnak, és előre haladva kidolgozottabb kompozitumszerkezeteket hoznak létre (LANGACKER 1987. i. m. 277). Amennyiben a sorrend jelentésképző funkciójú, és az igekötő és az ige összekapcsolódásának sorrendje specifikusan is képes az igekötős ige jelentésének alakítására, annak tágabb, mondattani következménye is lehet. Vegyük ehhez a következő két példát:

(7) *A fiú becsukja az ablakot.*

(8) *A fiú bemegy a házba.*

Mivel a két igekötős ige prototipikus sorrendben szerepel a mondatban, feldolgozása egészként történik meg, úgy, ahogy a *bemegy* jelentésszerkezetét az 5. ábra bemutatja. Az igekötős ige profilált jelentése valamely folyamat. Jelentése (7)-ben: valamely nyitott állapotban lévő fizikai tárgyat zárttá tesz, úgy, hogy valami mozgathatót annak helyére befelé tesz, térbeli és időbeli végponttal. Jelentése (8)-ban: valamely zárt térbe mint térbeli végpontba saját energiaforrással térben előrehalad, időbeli végponttal. Ezeknek a jelentésszerkezeteknek a két sematikus figuráját dolgozza ki a *fiú* és az *ablakot*, illetve a *házba* teljes főnév, illetve e főnevek, így az alanyok is ezekhez a jelentésszerkezetekhez kapcsolódnak a feldolgozásban és az elaborációban is.

A következő, fókuszot tartalmazó két példa más jelentésszerkezetet mutat:

(9) *A 'fiú csukja be az ablakot.*

(10) *A 'fiú megy be a házba.*

E két utóbbi mondatban az alany nem az igekötős igéhez mint egészhez kapcsolódik a feldolgozás közvetlen sorrendjében, hanem a puszta igéhez, térbeli és időbeli végpont nélkül. Az igekötő specifikációja csak ezután jön. Ez meghatározza az ige sematikus figuráinak, illetve a főneveknek (ez esetben az elöl álló alanynak) a szemantikai kidolgozását. Az igekötő ige mögé kerülése az ige mint kompozitumszerkezet létrejöttét jobbra tolja, ezáltal az igekötő nélküli ige előtt álló teljes főnévre eső fókusz erőteljesebbé válhat. A nyelvi fókusz kognitív fókusz, a figyelem egyik jellegzetes fajtája: a fókuszba kerülő, mondathangsúlyos nyelvi egység olyan elem, amely kiemelődik a speciális, lo-

kális figyelem számára, gyakran új volta miatt. A fókusz olyan igen fontos ismeretet közöl, amely a kiterjedő aktiváció¹² során nem válna feltűnővé, nem kerülne előtérbe.

Az igekötő ige utáni sorrendi helyzete azt eredményezi, hogy az ige előtti teljes főnév és a pusztá ige által profilált folyamat kerül közvetlen szemantikai kapcsolatba, az igekötő által megadott térbeli és időbeli specifikációk, többek között a perfektuálás nélkül. Így a teljes főnév + pusztá ige szemantikai kapcsolat a feldolgozás során lehetővé teszi, hogy a mondathangsúly a főnévre helyeződjön. Miután a teljes főnévre (vagy névmásra) helyezett hangsúly által betöltött lokális érvényű fókusz feldolgozása megtörtént, folytatódhat az ige mint kompozitumszerkezet további kidolgozása az igekötő által, az igével való viszonyában.

5. A bemutatott leírás jelentéstani alapot adhat további olyan kérdések megválaszolásának a finomításához, amelyek kisebb vagy nagyobb hatókörben összefüggenek az igekötős ige jelentésszerkezetével. Ilyen kérdések a következők:

1. Az igekötő jelentéstanilag funkcionáló sorrendi helyzetének további mondattani jellemzői tagadásban, kérdésben, felszólításban.

2. Az igekötő, az ige, valamint az igekötős ige poliszemiája, továbbá a termékenység szemantikai irányai.

3. A magyar igekötők, illetve igekötős igék által létrehozott térrendszer és metaforarendszer.

4. Az igeaspektus összefüggései a bemutatott alapesetnél.

5. Az akcióminőség fajtáinak levezethetősége az igekötős ige kompozitumszerkezet jellegéből.

TOLCSVAI NAGY GÁBOR

A cognitive semantic sketch on preverb–verb combinations

This paper presents the semantics of preverb–verb combinations as semantic structures in a cognitive linguistics framework. The presentation sketches a semantic description of prototypical preverb–verb combinations as the default case, using the methodology of Langacker's theory of semantic structure and composite structure, and as an implementation of blending elaborated by Fauconnier. The basis of discussion is the functional cognitive principle claiming that the meanings of linguistic units and expressions, as well as their structures emerging from their meanings, are of a semantic, eventually conceptual and empirical, origin. Accordingly, the general semantic characterisation of preverb–verb combinations is followed by the discussion of some sentence semantic issues involving such combinations.

GÁBOR TOLCSVAI NAGY

¹² A *kiterjedő (spreading) aktiváció* műveletében egy fogalom egy másik asszociált fogalom felidézését megkönnyíti. E művelet alapelve, hogy a hosszú távú emlékezet fogalmak hálózata, amelyben a fogalmak specifikus és stabil helyzetben vannak más fogalmak viszonyában, valamint hogy egy fogalom aktivációs szintje a szomszédos fogalmak részleges aktivációja is. (Vö.: PAUL D. DEANE, *Grammar in mind and brain: explorations in cognitive syntax*. Mouton de Gruyter, Berlin–New York, 1992. 34–7; JOHN R. ANDERSON, *Kognitive Psychologie*. Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg, 1996. 180–3.)